

ВЗАЄМОВІДНОСИНИ КОЗАЦТВА
З КОРОЛІВСЬКОЮ ТА МІСЦЕВОЮ ВЛАДОЮ
У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XVI —
ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XVII ст.

В. Щербак (кафедра історії)

Утвердження українського козацтва як соціального стану значною мірою залежало від його взаємовідносин з місцевою та центральною владою. Ставлення уряду до козаків визначалось як внутрішньою, так і зовнішньою політикою держави, мало складний і суперечливий характер. Козацькі походи призводили до загострення стосунків Великого князівства Литовського, а згодом Речі Посполитої з Кримським ханством, Молдовою, Валахією, Туреччиною. Разом з тим Військо Запорозьке становило вагомий бойовий одиницю для розв'язання зовнішньополітичних проблем.

Відверто вороже ставлення короля Жигимонта III до козацтва час від часу мусило поступатися перед реальними державними потребами. Такий компроміс особливо виразно проявився в часи гетьманування Петра Сагайдачного. Останньому неодноразово доводилось виступати посередником між урядом і запорозькою вольницею.

Обрання королем Владислава IV (1632) знаменувало поворот від конфронтацій до стабілізації відносин. Однак завдяки втручання магнатів у козацькі справи напруження соціальних конфліктів спричинилося до хвилі народних повстань. Їх наслідком стала “Ординація Війська Запорозького, перебуваючого на службі Речі Посполитої” (1638), якою ліквідовувалась більшість козацьких привілеїв.

Обов'язки старост по контролю за козацтвом зумовили і формування відповідних взаємовідносин. Якщо спочатку адміністратори південних регіонів самі вдавалися до козакування, не декларуючи цього офіційно, то перенесення козацьких порядків на волості радикально змінило ситуацію. Відгукуючись на заклики короля щодо підготовки військових кампаній, козаки вимагали “леж” і “приставств”, що супроводжувалися проявами насильств над шляхтою. Відповідно завданням тепер ставало “погамування свавілля” запорожців, на що не завжди знаходилися засоби.